

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Кафедра державно-правових дисциплін

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан юридичного факультету

Віталій СЕРЬОГІН

«29» серпня 2024 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

галузь знань 08 Право

спеціальність 081 Право

освітня програма 081 Право

вид дисципліни обов'язкова

факультет юридичний

2024 / 2025 навчальний рік

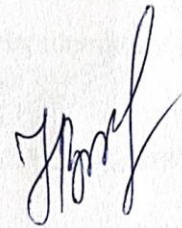
Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою юридичного факультету
28 серпня 2024 року, протокол № 1

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Ізабелла ВОРОНОВА, кандидат юридичних наук, с.н.с.
доцент кафедри. державно-правових дисциплін

Програму схвалено на засіданні кафедри державно-правових дисциплін

Протокол № 1 від 26 серпня 2024 року

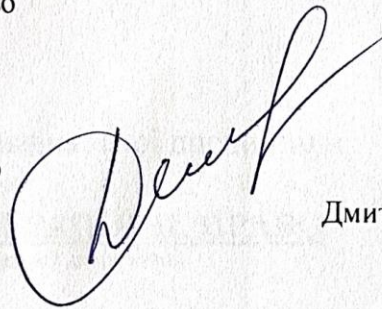
Завідувач кафедри державно-правових дисциплін

Наталія ГРИШИНА

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми перший (бакалаврський)
рівень вищої освіти за спеціальністю 081 Право

Гарант освітньо-професійної програми
першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти за спеціальністю 081 Право
доктор юридичних наук, професор

Дмитро ЛУК'ЯНЕЦЬ

Програму погоджено науково-методичною комісією юридичного факультету

Протокол № 1 від 28 серпня 2024 року

Голова науково-методичної комісії

Ганна ЗУБЕНКО

ВСТУП

Робоча програма навчальної дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра спеціальності 081 Право. Предмет вивчення історії держави і права зарубіжних країн як історико-правової науки і навчальної дисципліни становлять такі конкретні суспільні явища як держава та право зарубіжних країн в історичному розвитку, а також зародження державно-правових відносин і державно-правових інститутів різноманітних країн в різні періоди. Тому навчальний курс історії держави і права зарубіжних країн передбачає стислий виклад загально-історичних і загальнополітичних питань, а основна увага зосереджується на державно-правових проблемах.

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни

Мета курсу “Історія держави і права зарубіжних країн” — зорієнтувати майбутніх юристів у витоках державо- і правотворення, на ґрунті узагальнення й аналізу досвіду минулого допомогти збагнути сутність нової системи права в державі, де має утвердитися верховенство закону. Сучасна історико-правова наука намагається подолати однобокість в оцінках і висвітленні минулого. Лише за таких умов вона буде наукою, а не “політикою, спрямованою в минуле”. Відхилення від історичної правди небезпечне тим, що воно мимоволі слугує соціальному протистоянню.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни

Основними завданнями вивчення дисципліни є формування таких загальних та предметних (професійних) компетентностей:

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 5. Здатність спілкуватися іноземними мовами як усно, так і письмово.

ЗК 7. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації, зокрема, в міжнародному контексті.

ЗК 16. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ПК3. Здатність захищати національні інтереси власної держави за допомогою міжнародно-правових інструментів.

ПК7. Знання і розуміння європейського права і права Європейського Союзу.

ПК11. Здатність надавати юридичні висновки і консультації з питань міжнародного права, національного права України та зарубіжних держав; визначати юридичні ризики тих або інших зовнішньополітичних або зовнішньоекономічних ініціатив, підбирати шляхи їхньої мінімізації.

ПК12. Уміння розробляти юридичну позицію в інтересах клієнта, а також контраргументи проти позиції опонентів; вести дискусію і дебати з міжнародно-правових та загально юридичних питань.

1.3. Кількість кредитів – 6.

1.4. Загальна кількість годин – 180.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
обов'язкова	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	1-й
Семестр	
1-й	1-й
Лекції (можливі у дистанційному форматі)	
48 год.	10 год.
Семінарські заняття(можливі у дистанційному форматі)	
32 год.	4 год.
Лабораторні заняття	
год.	год.
Самостійна робота	
100 год.	166 год.
Індивідуальні завдання	
1	
Контрольна робота	
1	

1.6. Заплановані результати навчання

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні досягти таких результатів навчання: ПРН3. Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел.

ПРН5. Давати короткий висновок щодо окремих фактичних обставин (даних) з достатньою обґрунтованістю.

ПРН14. Належно використовувати статистичну інформацію, отриману з першоджерел та вторинних джерел для своєї професійної діяльності.

ПРН20. Пояснювати природу та зміст основних міжнародно-правових явищ і процесів.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Історія держави і права Стародавнього та античного світу

Тема 1.1. Предмет і метод курсу історії держави і права зарубіжних країн її місце в системі юридичних дисциплін.

Огляд літератури. Основні теоретичні напрямки історико-правової науки.

Сутність і походження держави і права. Типи державно-правового розвитку.

Періодизація курсу історії держави і права зарубіжних країн.

Загальна характеристика виникнення та розвитку держави і права Стародавнього світу. Періодизація історії держави і права Стародавнього світу: держава і право Стародавнього Сходу та держава і право античного світу.

Тема 2.1. Виникнення держави в країнах Стародавнього Сходу.

Загальне і особливе в процесі становлення державності в Єгипті, Індії, Месопотамії, Китаї та ін. країнах Стародавнього Сходу.

Основні риси суспільно-економічного розвитку. Стародавньосхідна община. Кастовий лад в країнах Стародавнього Сходу: авілум і мушкенум Стародавнього Вавилону, система варн Стародавньої Індії. Стародавньосхідне рабство та його особистості.

Державний лад. Конфуціанство і легізм у державно-правовому житті Стародавнього Китаю. Мо Цзи про державу. Форми правління в країнах Стародавнього Сходу. Поняття східної теократії, її основні риси і особливості: обожнювання правителя, система управління при дворі, три головні відомства управління, централізація в управлінні, збереження общинного самоврядування. Республіки Стародавньої Індії. Брахманізм Стародавньої Індії, політико-економічний трактат “Артхашастра”. Військова організація і військове мистецтво. Судовий устрій.

Тема 2. 2. Виникнення права в країнах Стародавнього Сходу.

Джерела права. характеристика найважливіших пам’яток древньосхідного права: Закони царя Хаммурапі, Закони Ману. Зв’язок права з релігією. Правове закріплення станово-кастового поділу суспільства. Право власності. Договір позики. Шлюбно-сімейне право. Злочини та покарання. “Артхашастра” про роль покарання. Судовий процес.

Тема 3.1. Виникнення держави в Спарті, Афінах та Римі.

Реформи Солон і Клісфена в Афінах. Реформа Сервія Тулія в Римі.

Основні риси суспільного ладу в країнах античного світу, його особливості. Правове становище різних категорій населення в Спарті, Афінах і Римі. Античне рабство. Ілоти Стародавньої Спарті. Пекулій та колонат в Римі .

Військово-аристократичний характер політичної організації Спарті. Центральні органи влади й управління: архагени, герусія, народні збори. Ефорат. Пережитки родового устрою в державному механізмі Спарті. Криза політичної системи Спарті.

Тема 3.2. Афіньська демократична республіка.

Народні збори, Рада п’ятисот, ареопаг, гелієя і колегія стратегів. Судовий устрій. Політико-правова думка Греції та її співвідношення з реальним політичним устроєм. Філософський підхід (“Сім наймудріших”, Піфагор, Геракліт, Демокрит), раціоналістичні інтерпретації (софісти) та логіко-понятійний аналіз (Сократ) у дослідженнях держави і права. Ідеальна держава Платона. Аристотель про правильні і неправильні форми держави. **Тема**

3.3. Рим у період республіки та імперії.

Рим у період республіки. Види народних зборів. Сенат. Магістратура. Місце диктатора в державному механізмі. Перехід у Римі від республіки до імперії. Диктатура Сулли. Перший та Другий триумвірати.

Державний лад Риму в період принципату і домініату. Чиновництво. Військова організація. Судовий устрій. Служба поліції в Римі. Основні напрями політичної і правової думки Стародавнього Риму. Цицерон про “круговорот” різноманітних форм державного устрою. Політико-правові погляди римських стоїків і раннього християнства.

Поділ держави на Західну Римську імперію і Східну. Падіння Західної Римської імперії.

Тема 4.1. Основні риси права Спарти та Афін.

Основні риси права Спарти. Закони Лікурга. Общинна власність. Шлюб і сім'я.

Пережитки матріархату.

Право Афін. Законодавча діяльність Драконта і Солона. Звичаєве право і закон. Сократ, Платон і Аристотель про збіг справедливого і законного. Власність за афінським правом. Зобов'язання та їх виконання. Шлюб і сім'я. Спадкування. Злочини і покарання. **Тема 4.2.** Римське право.

Періодизація римського права. Право квіритське, або цивільне, преторське і “право народів”. Цицерон про право і справедливість.

Джерела римського права. Закони XII таблиць. Едикти магістратів. Конституції імператорів. Вчення римських юристів про право. Кодифікація римського права. *Corpus juris civilis*.

Римське право найдавнішого, класичного і посткласичного періодів. Публічне право і право приватне. Право приватної власності. Види договорів. Нексум і стіпуляція. Шлюбно-сімейне право. Злочини і покарання. Судовий процес.

Загально-історичне значення римського права та його рецепція.

Розділ 2. Історія держави і права Середніх віків.

Тема 5.1. Ранньофеодальна монархія в країнах Європи.

Загальна характеристика виникнення і розвитку феодальної держави і права. Роль релігії у феодальному суспільстві. Феодальна держава в країнах Європи, Азії та Африки. Основні етапи історії держави і права Середніх віків.

Розклад первіснообщинного ладу і формування феодальних відносин у племен, що заселяли територію Європи. Створення держави у франків, англосаксів, слов'ян. Верденський договір 843 р. і виникнення феодальної держави у Франції та Німеччині.

Держава франків. Династії Меровінгів та Каролінгів. Ранньофеодальна монархія у Франції, Англії, Німеччині, Польщі. Утворення Великого князівства Литовського. Східна Римська імперія - Візантія. Формування і розвиток феодальних суспільно економічних відносин. Сутність сюзеренітету-васалітету. Феодальна ієрархія.

Держаний лад. Королівська (княжна) влада і двірцево - вотчинна система управління. Феодальна роздробленість в Європі, причини, передумови. Еволюція державного ладу.

Міста - феодальні республіки. Генуя, Флоренція. Ганзейський союз. Організація міського самоврядування.

Тема 5.2. Станово-представницька монархія в країнах Європи.

Зміни в суспільному ладі країн Європи у XIII-XV ст. Формування основних станів: духовенства, дворянства і городян. Державний лад. Християнська доктрина “двох мечів”. Вчення Хоми Аквінського про політичні форми правління. Посилення центральної влади. Подолання феодальної роздробленості. Станово-представницькі установи в Англії, Франції, Німеччині, Іспанії, їх структура, компетенція, значення.

Велика хартія вільностей 1215 р. в Англії. Зміни в центральному і місцевому управлінні. Своєрідність феодальної Німеччини. Золота Булла 1356 р.

Тема 5.3. Абсолютна монархія в країнах Європи.

Причини та передумови виникнення абсолютизму. Розклад старих феодальних станів і зародження буржуазії. Класичний абсолютизм у Франції. Король і королівська рада.

Створення бюрократичного апарату. Місцеве управління. Інтенданти юстиції, поліції і фінансів. Накази у “запечатаних конвертах”. Незавершений характер абсолютизму в Англії. Королівська влада. Таємна рада і Зоряна палата. Збереження парламенту і місцевого самоврядування. Князівський абсолютизм у Німеччині. Піднесення курфюрстів. Збереження роздробленості Німеччини. Розвиток політичної системи. Влада імператора, реорганізація центрального і місцевого управління.

Тема 6.1. Джерела феодального права.

Партикуляризм. Ранньофеодальні збірники законів - Салічна правда, Польська правда. Законник Стефана Душана. Ейке фон Репків “Саксонське зеркало”. Магдебурзьке право. “Загальне право” феодальної Англії та його особливості. Розвиток королівського законодавства. Статути і ордонанси. Канонічне право. Джерела візантійського права: кодифікація Юстиніана, Еклога, Прохирон, Базиліки. Землеробський закон.

Феодальна кодифікація: Великий ордонанс у Франції, “Кароліна” 1532 р. у Німеччині.

Основні риси права феодальної земельної власності: алод, фео́д (вотчина) і бенефіцій (помістя). Заставне право. Право зобов’язань. Злочини і покарання. “Криваве законодавство” в Англії. Судовий процес.

Тема 7.1. Феодальні держави в Індії, Китаї та Японії.

Особливості розвитку феодальних відносин феодальної держави і права в країнах Азії і Африки.

Виникнення феодального суспільства і держави в Індії, Китаї та Японії. Особливості розвитку суспільного ладу. Основні риси державного ладу феодального Китаю. Династії Тан, Мін, Цин. Делійський султанат і імперія Великого Могола в Індії. Влада і сьогунат феодальної Японії. Військова організація. Основні риси права.

Тема 7.2. Арабський халіфат.

Виникнення халіфату. Суспільна структура. Організація державної влади при Омейядах і Аббасидах. Іслам: сунізм і шиїзм про державу і право. Основні риси мусульманського права.

Розділ 3. Історія держави і права нового часу.

Тема 8.1. Виникнення буржуазних державно-політичних систем

Основні закономірності і шляхи переходу від феодального ладу до буржуазного. Періодизація історії буржуазної держави і права.

Причини і передумови буржуазних революцій. Політичні і правові програми буржуазних ідеологів: ідея конституціоналізму і народного суверенітету, концепція природних прав людини і т.п. Основні завдання і рушійні сили революції. Основні етапи буржуазних революцій.

Тема 8.2. Англія.

Англійська буржуазна революція. Формування буржуазної конституційної монархії в Англії. “Славна революція” 1688 р. Білль про права 1689 р. та Акт про упорядкування 1701 р. Основні принципи британського парламентаризму. Оформлення державного апарату конституційної монархії. Програма демократизації політичних інститутів І.Бентама. Виборчі реформи 1832 та 1867 рр. Еволюція форми правління. “Відповідальний уряд”. Двопартійна система. Консерватори (торі) та ліберали (вігі). Місцеве управління. Судова система. Поліція. Створення міністерства внутрішніх справ. Політико-правова теорія Г.Спенсера.

Основні зміни в політичній системі Англії в останній чверті XIX ст. Занепад парламентаризму. Виборча реформа 1884-1885 рр. Зміни в місцевому управлінні 1888 р. реформа судової системи 1873-1876 рр.

Тема 8.3. Сполучені Штати Америки.

Виникнення та формування держави у США. Суспільно-політична рівновага в США наприкінці XVIII-в першій половині XIX ст. Державний лад. Протистояння між “Північчю” та “Півднем”. “Міссурійський компроміс” 1820 р. Оформлення двопартійної політичної системи. Громадська війна 1861-1864 рр. Найважливіші законодавчі акти уряду А.Лінкольна: Гомстед-акт 1862 р. і Прокламація про звільнення рабів 1862 р. суспільно-економічні і політичні наслідки громадської війни. Зростання централізації. “Реконструкція Півдня”. XIII-XV поправки до Конституції США. Судова організація. Поліція.

Тема 8.4. Франція.

Розвиток буржуазної держави у Франції у 1795-1870 рр. Державний переворот 18 брюмера (9 листопада 1799 р.) Наполеона Бонапарта. Конституція VIII року республіки. Консулат. Імперія Наполеона I. Створення державного бюрократичного механізму. Роль армії. Створення міністерства поліції. Жандармерія. Бонапартизм. реставрація Бурбонів. Хартія 1814 року. Б.Констант про систему властей. Революція 1830 р. Хартія 1830 р. Організація каральних органів. революція 1848 р. Друга республіка. Державний переворот 2 грудня 1851 р. Луї Бонапарта. Конституція 1852 р. Друга імперія у Франції. Армія і поліція в системі бонапартизму.

Паризька Комуна 1871 р. ЦК Національної гвардії. Вибори у проголошення Паризької Комуни. Злам Паризькою Комуною буржуазної державної машини і створення нових органів влади. “Декларація Комуни до французького народу” від 19 квітня 1871 р. Основні принципи організації влади паризької Комуни. Суд та прокуратура. Право Паризької Комуни. розвиток марксистського вчення про державу та право.

Виникнення Третьої республіки у Франції. Партії та політична боротьба. Конституційні закони 1875 р. Особливості французького парламентаризму.

Тема 8.5. Німеччина. Австро-Угорщина.

Соціально-політичні наслідки поразки буржуазної революції 1848-1849 рр. у Німеччині. Об’єднання Німеччини через Пруську монархію. Ідея конституційної монархії Л.Штейна. Створення германської імперії. Імперська конституція 1871 р. Конституційне закріплення панування Пруссії в Германській імперії. Судова система. Зміни в політичному режимі Германської імперії наприкінці XIX ст. “Виняткові” закони проти соціалістів 1878 р. Зміцнення політичного апарату. Ідея “надлюдини” Фр. Ніцше.

Становлення національних держав у південно-східній Європі. Утворення Румунського Королівства. Конституція 1866 р. Виникнення Сербської держави. Утворення Болгарської держави. Тирнівська конституція 1879 р. **Тема 8.6.** Японія.

Японська держава в період становлення монополістичного капіталу. Поєднання військово-феодалних та імперіалістичних рис Японської держави. Роль воєнщини у політичному житті Японії

Тема 8.7. Колоніальні імперії

Виникнення Британської колоніальної імперії. Система управління колоніями. міністерство колоній, “завойовані” та “переселенські колонії”. умови надання колоніям статусу домініону. Акт про дійсність колоніальних законів 1865 р. Імперські конференції. Акти про управління Індією 1773 р. та 1858 р. Акт про Британську Північну Америку 1867 р. Міністерство колоній в системі управління Французькою колоніальною імперією. Структура управління в “старих” і “нових” колоніях. Реформа управління Алжиром.

Протекторати.

Система управління іспанськими, португальськими та голландськими колоніями.

Тема 9.1. Англосаксонська система права.

Процес формування буржуазного права в Англії. Розповсюдження англосаксонської системи права в країнах Британської колоніальної імперії. Виникнення і розвиток буржуазного права в США. Вплив англосаксонської системи права.

Створення основних інститутів буржуазного права в Англії. Джерела права: загальне право, право справедливості, статутне право. Судовий прецедент. Збереження в цивільному праві Англії феодальної форми та архаїчних правових інститутів. Розподіл власності на реальну і особисту. Довірча власність (траст). Впровадження буржуазних принципів у традиційну англійську доктрину договору. Деліктне право і його особливості. Сімейне право. Правовий статус торговельних товариств (компаній).

Виникнення і розвиток буржуазного кримінального права в Англії. Збереження феодальних кримінально-правових норм. Тричленна система злочинів. Лібералізація каральної політики. Акт про зраду 1696 р.

Еволюція англійського права наприкінці XIX ст. Реформа 1857 р. Акт про продаж 1893 р.

Тема 9.2. Континентальна система права.

Основні закономірності її становлення. Критика феодального права в роботах просвітителів XVIII ст. Радикальне скасування старих феодальних інститутів і розробка нової правової системи.

Джерела французького цивільного права. Роль закону. Закріплення принципів буржуазного цивільного права в Декларації прав людини і громадянина 1789 р. Цивільний кодекс Наполеона 1804 р. Торговельний кодекс Франції 1807 р. Австрійський цивільний кодекс 1811 р. Саксонське цивільне уложення 1863 р. Торговельний кодекс Японії 1899 р.

Основні інститути цивільного права в країнах континентальної системи права. Принцип формальної рівності осіб у приватноправовій сфері. Правоздатність і дієздатність. Сімейне право. Цивільний шлюб. Священність і недоторканість права приватної власності. Рівність сторін у договорі, його добровільність.

Виникнення і розвиток буржуазного кримінального права. Вольтер, Монтеск'є, Беккарія про гуманні основи кримінального права. Джерела кримінального права в країнах континентальної системи права. Декрети Французької буржуазної революції. Декларація прав людини і громадянина 1789 р. Кримінальний кодекс Франції 1791 р. Кримінальний кодекс Франції 1810 р., його структура. Французький кримінально-процесуальний кодекс 1808 р. Кримінальний кодекс Пруссії 1851 р.

Еволюція буржуазного права наприкінці XIX ст. Історична школа права в Німеччині. Нові тенденції розвитку буржуазного цивільного права в Німецькому цивільному уложенні 1896 р. (НЦУ).

Тема 9.3. Фабрично-заводське законодавство і його розвиток у XVIII-XIX ст. Перші буржуазні закони про працю в Англії. Відмова від примусового державного регулювання умов праці. Фабричне законодавство.

Законодавство про працю в США. Становище профспілок.

Закон Ле Шапельє 1791 р. у Франції. Законодавство 1884 р. про робітничі спілки. Регламентація дитячої і жіночої праці в Англії, Франції, США, Німеччині.

Розділ 4. Історія держави і права новітнього часу.

Тема 10.1. Особливості державно-правового розвитку на початку ХХ ст.

Становлення монополістичного капіталізму та його вплив на державну владу і правові системи.

Еволюція державної влади. Акт про парламент 1911 р. в Англії. Зміни у державному апараті Третьої республіки у Франції. Мілітаризація державного апарату в Німецькій імперії. Прийняття XVI, XVII поправок до Конституції США.

Революція 1911-1913 рр. у Китаї. Сун-Ятсен. Мексиканська революція 1910-1917 рр.

Причини і передумови першої світової війни. Утворення двох воєнно-політичних союзів: Троїстого союзу й Антанти, їх протиборство.

Зміни в політичних системах провідних країнах в роки першої світової війни.

Зміни на політичній карті Європи після завершення першої світової війни. **Тема**

10.2. Демократичні держави.

Основні напрями буржуазної політико-правової ідеології ХХ ст. Еволюція вчень про демократію. Теорія керованої й урізаної демократії. Ідея держави всесвітнього благоденства, політичного плюралізму і плюралістичної державності.

Розвиток державно-монополістичного капіталізму. Посилення економічної ролі держави. Транснаціональні монополії і міждержавна економічна інтеграція. **Тема 10.3.** Англія

Англійська конституційна монархія. Соціально-економічний розвиток Великобританії в ХХ ст. Двопартійна політична система. Зміни в галузі державної влади. Корона. Закон про парламент 1949р. Виборчі закони 1918р., 1928р., 1949р., 1969р. Лейбористські кабінети. Зростання бюрократичного апарату. Британська колоніальна імперія після першої світової війни. Вестмінстерський статут 1931 р. **Тема 10.4.** США

Президентська республіка в США. Принципи федералізму і розподіл влади в державному управлінні. Державне регулювання ринкових відносин. “Новий курс” президента Рузвельта. Двопартійна система США. Використання в державній практиці теорії політичної системи Д. Істона. Структура федерального апарату. Зміни у виборчому праві. XX, XXI та XXII поправки до Конституції США. Закон про виборчі права 1965 р. Теорія конвергенції. Бюрократизація державного апарату. Рада Національної безпеки, Пентагон і ЦРУ. Еволюція політичного режиму в США після другої світової війни.

Тема 10.5. Франція.

Третя республіка після першої світової війни. Багатопартійна система і виборчі блоки. Боротьба демократичних сил проти фашизму. Народний фронт. Зміни в державному ладі і політичному режимі. Виборчі реформи.

Франція у другій світовій війні. Уряд Віші. Рух опору й утворення Тимчасового уряду. Боротьба за нову Конституцію після звільнення Франції. Конституція 1946 р. Четверта республіка. Державний лад. Перегляд Конституції 1946 р.

Конституція 1958 р., її особливості. Державний лад П'ятої республіки. Президент та його роль в політичній системі Франції.

Тема 10.6. Німеччина.

Революція в листопаді 1918 р. в Німеччині. Веймарська республіка. Конституція 1919 р., її структура і зміст. Вплив теорії “культурних кругів” О. Шпенглера на політичне життя. Державне будівництво. Система органів влади й управління в період Веймарської республіки.

Поразка фашистської Німеччини у другій світовій війні. Потсдамські угоди про Німеччину і проблема її реалізації. Окупаційний механізм союзників. Політика розколу Німеччини: Бізонія та Тризонія. Утворення ФРН. Основні риси Боннської конституції 1949 р.

Утворення єдиної Німецької держави у жовтні 1990 р. Державний устрій Німеччини. **Тема**

11.1. Фашистська диктатура в Італії.

Виникнення фашистського руху в Італії. Похід фашистів на Рим у 1922 році.

Фашистська концепція міцної “надкласової” влади. Механізм фашистської диктатури. Дуче і Велика фашистська рада. Одержавлення фашистської партії. Виняткові закони 1926-1927 років про захист держави. Ідея створення корпоративної держави і її впровадження. Хартія праці 1927 року. Каральні органи фашистської диктатури. Політична поліція і особлива служба політичних розслідувань

Тема 11.2. Нацистська диктатура в Німеччині.

Криза Веймарської республіки в Німеччині. Програмні документи націонал-соціалістичної робітничої партії Німеччини. Реакційна сутність нацистської політико-правової теорії. Підсумки виборів до рейхстагу в 1932 р. Прихід нацистів до влади. Ліквідація державно-правових установ Веймарської республіки. Механізм нацистської диктатури. Закон 1933 р. “Про усунення злигоднів народу і держави”. Уніфікація політичного режиму. Каральні органи: СС, СА, СД, гестапо, поліція та ін.

Кримінальне законодавство фашистських держав. Інститути небезпечного стану і заходи соціального захисту в італійському Кодексі поліції безпеки 1926 року. Німецький Закон про небезпечних звичних злочинців та про заходи безпеки і виправлення 1933 роках. Боротьба з політичними противниками.

Тема 11.3. Режим військової диктатури у Японії.

Поворот Японії до військово-монархічного режиму наприкінці 20-х на початку 30-х років. Введення у 1940 році “нової політичної структури” після спроб перевороту у 1932 та 1936 роках. “Нова економічна структура”. Встановлення режиму військової диктатури.

Тема 12.1. Виникнення національних держав Європи.

Виникнення після першої світової війни національних держав у Чехословаччині, Угорщині, Югославії, Болгарії. Утворення незалежної Польської Республіки.

Конституційне самовизначення Болгарії. Мала Конституція Польщі 1919 р. Конституція Румунії 1923 р. Тимчасова Конституція Чехословаччини 1918 р.

Тема 13.1. Посилення виконавчої влади в Англії та США.

Падіння ролі парламенту та посилення кабінету в Англії. “Правління кабінету” і “правління прем’єр-міністра”. Зміцнення президентської влади в США. Президентські виконавчі накази і прокламації. Президент і Рада міністрів П’ятої республіки у Франції.

Теорія і практика делегованого законодавства в Англії, Франції, США та інших державах.

Судова система та прокурорський нагляд в демократичних країнах. Особливості аторнейської служби США.

Тема 13.2. Організація поліцейського апарату.

Федеральна структура поліцейських органів США. Функції ФБР. Англійська поліція та її підрозділи. Закон про поліцію 1964 р. Кримінальна поліція Франції. Поліцейські органи федерації та земель в ФРН.

Тема 14.1. Розвиток ідеї правової держави.

Правова спадкоємність. Видозмінювання деяких класичних правових принципів. Активізація кодифікаційної діяльності у Франції та США. Практика консолідованих законів в Англії. Роль президентських і урядових актів у правотворчості. Значення судової практики.

Нові тенденції в розвитку правових систем. Поява нових галузей законодавства і комплексних галузей права. Вплив міжнародних правових норм на внутрішнє право окремих держав.

Тема 14.2. Еволюція цивільного права.

Джерела права. Кодифікація цивільного права та торгового права. Суб'єкти цивільного права. Правові форми організації капіталу. Антитрестовське законодавство. Правове регулювання економіки. Зміни в праві власності: державної, змішаної, приватної. Розвиток права зобов'язань. Відмова від "свободи договору" і обов'язкової сили договору.

Нововведення в сімейному праві. Правове становище заміжньої жінки.

Тема 14.3. Трудове та соціальне законодавство.

Соціальне законодавство. Робочий час. Трудовий договір. Право на страйк. Соціальне страхування. Становище професійних спілок. Право на страйк. Закон Вагнера 1935 р. і закон Тафта-Хартхі 1947 р. в США. Закон "Про відносини у промисловості" 1971 р. **Тема 14.4.** Кримінальне право.

Зміни в кримінальному праві. Боротьба з загально кримінальною злочинністю. Нові кримінально-правові концепції та школи. Удосконалення пенітенціарної системи. Соціологічні напрямки у криминології. Боротьба зі звичною злочинністю. Поняття небезпечного чи перед деліктного стану. Кримінальне законодавство про політичні злочини. Позасудова репресія.

Нові явища в кримінально-процесуальному праві. Законодавство ФРН 1947 р. про реформу кримінально-процесуального права. Практика сумарного судочинства в Англії та США.

Тема 15.1. Національно-визвольний рух в Індії.

Колоніальна політика Англії в Індії: Конституції 1919 та 1935 рр. Політичні і правові ідеї гандизму. Закон про незалежність Індії 1947 р. Утворення Республіки Індії. Конституція Індії 1949 р. Проголошення незалежності Індонезії. Конституція 1945 р.

Тема 15.2. Боротьба за Історичні умови й особливості визвольних революцій в Азії. Утворення Монгольської Народної Республіки. Перемога революції в Китаї та В'єтнамі. Утворення КНР, НДРВ, Лаоської Народно-демократичної Республіки. Держава Камбоджа. Корейська Народно-демократична Республіка. Конституція і конституційні акти.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усь ого	у тому числі					Ус бог о	у тому числі				
		л	п	ла б	ін д	ср		л	п	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1												
Тема 1. Предмет і метод курсу історії держави і права зарубіжних країн	10	2	-			8	12					12

Тема 2 Виникнення держави і права в країнах Стародавнього Сходу	14	4	4			6	12	2				10
Тема 3. Держава і право Античного світу	12	4	2			6	10					10
Тема 4. Виникнення держави в Стародавньому Римі.	12	4	2			6	16	2	2			12
Тема 5. Римське право	10	2	2			6	10					10
Усього:	58	16	10			32	60	4	2			54
Розділ 2												
Тема 6. Раннефеодальна монархія в країнах Європи	12	4	2			6	12	2				10
Тема 7. Станово-представницька монархія в країнах Європи	12	4	2			6	12					12
Тема 8. Абсолютна монархія в країнах Європи	10	2	2			6	10					10
Тема 9. Феодальне право в країнах Європи	12	4	2			6	12	2				10
Тема 10. Мусульманське право	8	2	-			6	10					10
Усього:	54	16	8			30	56	4	-			52
Розділ 3												
Тема 11. Буржуазні революції в провідних країнах Західної Європи та Північній Америці	14	4	4			6	14	2	2			10
Тема 12. Еволюція державного устрою провідних країн Західної Європи	10	2	2			6	10					10
Тема 13. Колоніальні імперії XIX ст.	12	4	2			6	10					10
Усього:	36	10	8			18	34	2	2			30
Розділ 4												
Тема 14. Особливості державно-правового розвитку на початку XX ст.	10	2	2			6	10					10
Тема 15. Держава та право в Європі і США у XX ст.	12	2	2			8	12	2				10
Тема 16. Національно-визвольний рух в Індії	10	2	2			6	10					10
Усього:	32	6	6			20	32	2				30
Усього годин	180	48	32			100	180	10	4			166

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин Денна/заочна
1	Держава та право Вавилону, Стародавнього Єгипту та Індії	4
2	Держава і право Стародавніх Афін та Спарти	2
3	Рим у період республіки та імперії	2/2
4	Феодална держава та право в країнах Європи.	6
5	Буржуазна революція в Англії	2
6	Велика Французька буржуазна революція	2/2
7.	Утворення Сполучених Штатів Америки. Громадянська війна 1861- 1864 рр. Найважливіші законодавчі акти уряду А. Лінкольна	2
8.	Колоніальні імперії ХІХ ст.	2
9.	Консулат. Французький цивільний кодекс 1804 р. Кримінальний кодекс Франції 1810 р.	2
10	Цивільне уложення Германської імперії 1900 р.	2
11	Веймарська республіка та конституція Німеччини 1919 р	2
12.	Національно-визвольний рух в Індії	2
	Усього год.	32/4

* проведення аудиторних занять здійснюється у дистанційній формі навчання, яка поєднує безпосередні та опосередковані форми взаємодії студентів та викладача. Лекції та семінарські заняття проводяться у онлайн режимі із застосуванням платформ для відеоконференцій: ZOOM, Google Meet.

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин		Форма контролю
		денна	заочн	
1	Предмет і метод курсу історії держави і права зарубіжних країн	8	12	усне опитування, тест
2	Виникнення держави і права в країнах Стародавнього Сходу	6	10	усне опитування, тест
3	Держава і право Античного світу	6	10	усне опитування, тест
4	Виникнення держави в Стародавньому Римі	6	12	усне опитування, тест
5	Римське право	6	10	усне опитування, тест
6	Раннефеодальна монархія в країнах Європи	6	10	усне

				опитування, тест
7	Станово-представницька монархія в країнах Європи	6	12	усне опитування, тест
8	Абсолютна монархія в країнах Європи	6	10	усне опитування, тест
9	Феодалльне право в країнах Європи	6	10	усне опитування, тест
10	Мусульманське право	6	10	усне опитування, тест
11	Буржуазні революції в провідних країнах Західної Європи та Північній Америці	6	10	усне опитування, тест
12	Еволюція державного устрою провідних країн Західної Європи	6	10	усне опитування, тест
13	Колоніальні імперії XIX ст.	6	10	усне опитування, тест
14	Особливості державно-правового розвитку на початку XX ст.	6	10	усне опитування, тест
15	Держава та право в Європі і США у XX ст.	8	10	усне опитування, тест
16	Національно-визвольний рух і Індії	6	10	усне опитування, тест
	Усього	100	166	

6. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання розвивають можливості самостійної роботи і сприяють більш поглибленому вивченню теоретичного матеріалу, формуванню вмінь використання знань для вирішення відповідних практичних завдань.

Види індивідуальних завдань з навчальної дисципліни (презентації, контрольні роботи, що виконуються під час аудиторних занять та самостійної роботи, курсові, дипломні роботи тощо) визначаються навчальним планом. Індивідуальні завдання полягають у підготовці презентації за визначеною, або обраною студентом за допомогою викладача, темою та інших видів робіт, які затверджуються кафедрою. Терміни видачі, виконання і захисту індивідуальних завдань визначаються програмою навчальної дисципліни.

Індивідуальні завдання виконуються особою, яка навчається, самостійно із одержанням необхідних консультацій з боку науково-педагогічного працівника. Допускаються випадки виконання робіт комплексної тематики кількома особами.

Індивідуальні завдання розвивають можливості самостійної роботи і сприяють більш поглибленому вивченню теоретичного матеріалу, формуванню вмінь використання знань для вирішення відповідних практичних завдань.

Види індивідуальних завдань з навчальної дисципліни (реферати, презентації навчальних тем, контрольні роботи, що виконуються під час аудиторних занять та самостійної роботи) визначаються навчальним планом. Індивідуальні завдання полягають у створенні презентації за визначеною, або обраною студентом за допомогою викладача, темою та інших видів робіт, які затверджуються кафедрою. Терміни видачі, виконання і захисту індивідуальних завдань визначаються програмою навчальної дисципліни.

Індивідуальні завдання виконуються особою, яка навчається, самостійно із одержанням необхідних консультацій з боку науково-педагогічного працівника. Допускаються випадки виконання робіт комплексної тематики кількома особами.

Індивідуальні завдання виконуються в формі наукових статей, виступів (доповідей) на наукових конференціях, презентацій тощо.

За надруковану наукову статтю студент може отримати до 10 балів, за виступ (доповідь) на науковій конференції до 7 балів, за презентацію до 8 балів.

Правила виконання презентацій

Створення презентацій є однією з форм науково-дослідницької роботи.

Презентація виконується за допомогою програми Microsoft Office PowerPoint и повинна складатися не менше, ніж з 15 слайдів.

Матеріал на слайді можна розділити на головний і додатковий. *Головний* необхідно виділити, щоб при демонстрації слайда він ніс основне смислове навантаження: розміром тексту або об'єкта, кольором, спецефектами, порядком появи на екрані. *Додатковий* матеріал призначений для підкреслення основної думки слайда.

Для різних видів об'єктів рекомендуються різні розміри шрифту. Заголовок слайда краще писати розміром шрифту 22-28, підзаголовок і підписи даних в діаграмах – 20-24, текст, підписи і заголовки осей в діаграмах, інформацію в таблицях – 18-22.

Для виділення заголовка, ключових слів використовуйте напівжирний або підкреслений шрифт. Для оформлення другорядної інформації та коментарів – курсив. На всіх слайдах презентації використовуйте шрифт одної назви.

Для гарного сприйняття презентації з будь-якої відстані в залі, текст краще набирати шрифтом Arial, Bookman Old Style, Calibri, Tahoma, Times New Roman або Verdana.

1. На першому слайді слід вказати назву МОН, назву ВНЗ, кафедру, прізвище, ім'я та по-батькові студента і тему презентації, номер навчальної групи.

2. На другому слайді подається зміст презентації.

3. На інших слайдах – наповнення теми.

4. У тексті на слайдах не допускається скорочення слів, крім загальноживаних (ООН, ЄС, ОБСЄ та ін.).

5. Слайди повинні бути тезисними. Для надання презентації PowerPoint наочності і, якщо це необхідно, барвистості на деяких слайдах можна розмістити різні схеми, графіки, фотографії, малюнки, колажі. Вставлені фотографії або картинки повинні бути високої якості і досить великого розміру, інакше при розтягуванні вони втрачають різкість, чим можуть тільки зіпсувати ефект від презентації. При підготовці презентації може бути використаний звуковий супровід.

6. Презентація повинна бути підготовлена у наданому фоні (шаблон слайда). Не слід робити слайди занадто строкатими і розрізненими за колірним рішенням. Це шкодить формуванню нестійких зорових образів.

7. Слайди повинні або акцентувати увагу на чомусь, або візуалізувати матеріал (ті ж таблиці, схеми, малюнки з позначеннями, якщо є). Не ставте на одному слайді відразу кілька блоків зорової або текстової інформації. Це відволікає, розсіює увагу, погіршує концентрацію.

8. Слайд повинен бути простим для сприйняття – небагато тексту на одному слайді.

Створення презентації включає ряд етапів:

1. Вибір теми.

Студент самостійно вибирає тему з переліку тем індивідуально-дослідних завдань. При цьому слід враховувати, що студент має право в обсязі навчальної програми з громадських об'єднань в Україні самостійно обрати тему презентації, яка повинна бути погоджена з викладачем.

2. Аналіз літератури з даної теми.

Презентація – це супровід доповіді або виступу, тому спочатку необхідно розробити концепцію виступу, а потім вже братися за складання презентації.

В основному презентація повинна базуватися на матеріалах з підручників. Тому створенню презентації повинне передувати ретельне й поглиблене вивчення літератури, що відноситься до даної теми. Насамперед, корисно ознайомитися з науковою працею (або зазначеними главами, параграфами, сторонками) у цілому, щоб одержати про неї початкове загальне уявлення, яке може бути розширене за рахунок перегляду передмови, змісту і висновку роботи, якщо вони є. Головне на цьому етапі – виявити стрижневі проблеми досліджуваної теми й зробити їх основними пунктами плану презентації.

3. Виклад змісту теми за допомогою слайдів.

У презентації повинні бути послідовно розглянуті всі питання плану. Важливо прагнути до того, щоб теоретичний зміст роботи пов'язувався з аналізом практично-правових явищ. Студент повинен уміти показати, яке практичне значення має знання принципів, закономірностей і категорій.

Під час створення слайдів не варто користуватися застарілими джерелами, у яких можуть міститися помилкові погляди, неточні формулювання і висновки, застарілі цифрові дані. Отже, вміння виділяти головні теоретичні питання і роз'яснювати їх на конкретному матеріалі, використовуючи при цьому сучасну літературу, – такі основні вимоги до підготовки презентації.

Критерії оцінювання презентацій:

1. Ступінь досягнення мети. 2. Зрозумілість і точність викладення авторської позиції. 3. Індивідуальність (авторство, неповторність). 4. Аргументованість (переконливість) позиції. 5. Володіння нормативною, навчальною та науково-монографічною базою.

6.1. Теми презентацій 1.

Реформи Шан Яна у Стародавньому Китаї.

2. Правовий статус різних верств населення в Стародавньому Вавилоні.

3. Система варн в Стародавньої Індії. Брахманське вчення про виникнення варн та їх сутність.
 4. Реформи царя Ашоки.
 5. Закони Ману та Артхашастра – найважливі пам'ятники права Стародавньої Індії.
 6. Злочини та покарання за Законами царя Хаммурапі.
 7. Шлюбно-сімейне право Стародавньої Індії.
 8. Реформи Солона і Клісфена в Афінах.
 9. Державний лад Риму в період республіки.
 10. Магістратури в Римській республіці: їх види та функції.
 11. Державний лад Римської імперії в період принципату.
 12. Державний лад Римської імперії в період домініату.
 13. Закони XII таблиць - стародавній пам'ятник римського права.
 14. Право приватної власності за законами XII таблиць.
 15. Злочини та покарання за Законами XII таблиць.
 16. Нормандське завоювання Англії в 1066 р. та його державно-правові наслідки.
 17. Велика Хартія вільностей 1215 р. в Англії.
 18. Салічна Правда - правовий пам'ятник держави Франків.
 19. Державний лад імперії Великих Моголів в Індії (XVI-XVII ст.). Реформи Акбара.
 20. “Кароліна” – правовий пам'ятник середньовічної Німеччини XVI ст.
 21. Буржуазна революція ХУІІІ ст. у Франції та її основні етапи.
 22. “Декларація прав людини та громадянина” 1789 р. і Конституція 1791 р. у Франції.
- Втілення в цих документах ідеї Ш. Монтеск'є про розподіл влади.
23. Революційний уряд якобінської диктатури.
 24. Буржуазна революція ХVІІ ст. в Англії. Протекторат Кромвеля в Англії.
 25. Війна за незалежність в Північній Америці і утворення США.
 26. “Декларація незалежності США” 1776 р. Конституція США 1787р. Біль про права 1791 р.
 27. Особливості буржуазної революції 1848 р. в Німеччині.
 28. Франкфуртська конституція 1849 р. в Німеччині.
 29. Французький кримінальний кодекс 1810 р.
 30. Конституційні закони 1875 р. у Франції. Основні принципи французького парламентаризму.
 31. Формування конституційної монархії в Англії у ХVІІІ-ХІХ ст.ст.
 32. Розвиток державного ладу США наприкінці ХУІІ в першій половині ХІХ ст. Міссурійський компроміс.
 33. Законодавчі акти уряду А. Лінкольна в період громадянської війни в США.
 34. Конституція Германської імперії 1871 р.
 35. Виникнення і розвиток континентальної системи буржуазного права.
 36. Принцип формальної рівності осіб у приватноправовій сфері.
 37. Французький цивільний кодекс 1804 р. його структура та основні положення.
 38. Право приватної власності за Кодексом Наполеона 1804 р.
 39. Виникнення і розвиток англосаксонської системи буржуазного права.
 40. Розвиток цивільного і кримінального права в Германській імперії 1871-1918 рр.
 41. Німецьке Цивільне Уложення 1900 р, його структура.

42. Зміст права приватної власності за Німецьким Цивільним Уложенням 1900 р 43. Зобов'язальне право за Німецьким Цивільним Уложенням 1900 р 44. Законодавство про працю в США. Становлення профспілок.
45. Система управління Британською колоніальною імперією у XVIII-XIX
46. Політичні партії США в XX ст. Державний лад США в XX ст.
47. “Новий курс” президента Ф. Рузвельта.
48. Багатопартійна система Франції після першої світової війни.
49. Зміни в державному ладі Англії в XX ст.
50. Боротьба за демократичну конституцію в Франції після закінчення другої світової війни.
51. Конституція Франції 1946 р. Основні риси Конституції Франції 1958 р.
52. Революція у листопаді 1918 р. у Німеччині. Веймарська конституція 1919 р. Німеччини.
53. Встановлення націонал-соціалістської диктатури в Німеччині. Механізм націонал-соціалістської диктатури в Німеччині.
54. Встановлення фашистської диктатури в Італії.
55. Основні риси Боннської конституції 1949 р.
56. Розпад Британської колоніальної системи.
57. Національно-визвольний рух Індії після першої світової війни. Утворення Республіки Індія. Конституція 1949 р.

7. Методи навчання

Методи навчання – це впорядковані способи діяльності педагога і студентів, спрямовані на ефективне розв'язання навчально-виховних завдань. Вони реалізуються через систему прийомів та засобів навчальної діяльності.

При викладанні та опануванні студентами навчальної дисципліни Інституту громадянського суспільства використовуються наступні методи навчання:

- словесні - описове розкриття навчального матеріалу, пояснення сутності відповідного явища, поняття, процесу, перевірка рівня самостійного опрацювання навчального матеріалу тощо (розповідь, пояснення, лекція, бесіда);
- наочні – демонстрація схем, таблиць, малюнків, відео тощо;
- практичні – формування вмінь, навичок оперування правовими категоріями, застосування правових норм та використання набутих знань при проведенні семінарських занять. Крім того, за рівнем самостійної розумової діяльності застосовуються методи:
- проблемного викладу;
- частково-пошуковий метод;
- дослідницький метод.

8. Методи контролю

Методи контролю – це способи діагностичної діяльності, які дозволяють здійснювати зворотний зв'язок у процесі навчання з метою отримання даних про успішність навчання, ефективність навчального процесу.

Контрольні заходи визначають відповідність рівня набутих студентами знань, умінь та навичок вимогам нормативних документів щодо вищої освіти.

Самоконтроль призначений для самооцінки здобувачами вищої освіти якості засвоєння навчального матеріалу навчальної дисципліни (розділу, теми). З цією метою в навчальних

посібниках для кожної теми (розділу), а також у методичних розробках для семінарських занять передбачаються питання для самоконтролю.

Кафедральний контроль проводиться з метою оцінки рівня підготовки студентів з навчальної дисципліни на різних етапах її вивчення і здійснюється у вигляді вхідного, поточного, рубіжного та семестрового контролю.

В освітньому процесі використовуються такі види контролю результатів навчання: вхідний, поточний протягом семестру, контрольні роботи, передбачені навчальним планом, приймання індивідуальних завдань, курсових робіт, підсумковий семестровий, відстрочений контроль.

Поточний контроль проводиться на всіх видах аудиторних занять протягом семестру. Поточний контроль може проводитися у формі усного опитування або письмового контролю на практичних, семінарських заняттях, лекціях, у формі колоквиуму, виступів студентів при обговоренні питань на семінарських заняттях, у формі комп'ютерного тестування тощо. Конкретні форми проведення поточного контролю та критерії оцінки рівня знань визначаються програмою навчальної дисципліни. Результати оцінювання роботи студентів мають бути доведені до відома студентів своєчасно. Формою поточного контролю є ректорські контрольні роботи. Результати оцінювання ректорських контрольних робіт можуть зараховуватися як результати виконання контрольної роботи, передбаченої навчальним планом.

Підсумковий семестровий контроль з навчальної дисципліни є обов'язковою формою оцінювання результатів навчання студента. Він проводиться в терміни, встановлені графіком навчального процесу, та в обсязі навчального матеріалу, визначеного програмою навчальної дисципліни. Семестровий контроль проводиться у формі семестрового екзамену з навчальної дисципліни. Студента допускають до семестрового контролю за умови виконання ним усіх видів робіт, передбачених навчальним планом на семестр з цієї дисципліни.

Семестровий екзамен – форма підсумкового контролю з окремої навчальної дисципліни за семестр, що спрямована на перевірку засвоєння теоретичного та практичного матеріалу. Екзамени складають за екзаменаційними білетами, затвердженими кафедрою. Викладач в обов'язковому порядку повинен ознайомити студентів зі змістом екзаменаційних питань, зразком екзаменаційного білету на початку вивчення навчальної дисципліни.

Максимальна сума балів, яку може набрати студент при складанні екзамену з навчальної дисципліни, складає 40. Екзаменаційна робота дисципліни проводиться у формі тесту, що складається з 40 питань. Кожна правильна відповідь оцінюється в 1 бал.

Оцінка підсумкового контролю виставляється за національною шкалою як сума балів, набраних здобувачем вищої освіти протягом семестру при виконанні контрольних заходів, передбачених програмою навчальної дисципліни та балів, набраних при складанні семестрового екзамену.

Максимальна сума балів, які може набрати студент при вивченні навчальної дисципліни (проходженні практики), складає 100.

Питання, які виносяться для складання підсумкового контролю (екзамену)

1. Основні риси державного строю в країнах Стародавнього Сходу.
2. Форми правління в країнах Стародавнього Сходу.
3. Конфуціанство і легізм в державно-правовому житті Стародавнього Китаю.

4. Реформи Шан Яна у Стародавньому Китаї.
5. Правовий статус різних верств населення в Стародавньому Вавилоні.
6. Закони царя Хаммурапі - важливий пам'ятник вавилонського права.
7. Право власності за Законами царя Хаммурапі.
8. Договір позики за Законами царя Хаммурапі.
9. Система варн в Стародавньої Індії. Брахманське вчення про виникнення варн та їх сутність.
10. Державний лад Стародавньої Індії.
11. Реформи царя Ашоки.
12. Закони Ману та Артхашастра – найважливі пам'ятники права Стародавньої Індії.
13. Злочини та покарання за Законами царя Хаммурапі.
14. Шлюбно-сімейне право Стародавньої Індії.
15. Реформи Солона і Клісфена в Афінах.
16. Державний лад Афін в V-IV ст. до н.е.
17. Політично-правова думка Греції та її співвідношення з реальним політичним устроєм Афін.
18. Утворення держави в Римі. Реформи Сервія Тулія.
19. Державний лад Риму в період республіки.
20. Магістратури в Римській республіці: їх види та функції.
21. Перехід в Римі від республіки до імперії.
22. Державний лад Римської імперії в період принципату.
23. Державний лад Римської імперії в період домініату.
24. Закони XII таблиць - стародавній пам'ятник римського права.
25. Право приватної власності за законами XII таблиць.
26. Договір позики за законами XII таблиць.
27. Злочини та покарання за Законами XII таблиць.
28. Ранньофеодальна монархія в країнах Західної Європи.
29. Сословно-представницька монархія в країнах Західної Європи.
30. Абсолютна монархія в країнах Західної Європи.
31. Особливості державного розвитку Англії в період раннього феодалізму.
32. Нормандське завоювання Англії в 1066 р. Та його державно-правові наслідки.
33. Велика Хартія вільностей 1215 р. в Англії.
34. Сутність феодальної ієрархії в країнах Західної Європи.
35. Виникнення міст та їх боротьба за незалежність у середні віки.
36. Салічна Правда - правовий пам'ятник держави Франків.
37. Феодальна земельна власність (алод, фео́д і бенефі́ція) в країнах Західної Європи
38. Злочини проти власності за Салічною Правдою. Злочини проти особи за Салічною Правдою.
39. Судовий процес за Салічною Правдою.
40. Поняття і сутність обвинувально-змагальний процес.
41. Державний лад імперії Великого Могола в Індії (XVI-XVII ст.). Реформи Акбара.
42. “Кароліна” – правовий пам'ятник середньовічної Німеччини XVI ст.
43. Буржуазна революція XVIII ст. у Франції та її основні етапи.
44. “Декларація прав людини та громадянина” 1789 р. і Конституція 1791 р. у Франції. Втілення в цих документах ідеї Ш.Монтеск'є про розподіл влади.
45. Революційний уряд якобінської диктатури.

46. Аграрне та робітниче законодавство якобінської диктатури.
47. Державний переворот 9 термідора у Франції. Уряд Директорії.
48. Буржуазна революція XVII ст. в Англії, її основні етапи. Політичні течії в революції.
49. Протекторат Кромвеля в Англії.
50. Війна за незалежність в Північній Америці і утворення США.
51. “Декларація незалежності США” 1776 р. Втілення в Декларації державно-правових поглядів Т.Джефферсона.
52. Статті Конфедерації США 1781 р. Конституція США 1787р. Біль про права 1791 р.
53. Особливості буржуазної революції 1848 р. в Німеччині. Франкфуртська конституція 1849 р. в Німеччині.
54. Армія і поліція в імперії Наполеона I в Франції.
55. Французький кримінальний кодекс 1810 р.
56. Реставрація монархії Бурбонів у Франції. Хартія 1814 р.
57. Революція 1830 р. у Франції, Хартія 1830 р. Революція 1848 р. у Франції. Конституція 1848 р.
58. Основні риси бонапартизму у Франції.
59. Революція 18 березня 1871 р. в Франції та проголошення Паризької Комуни.
60. Державний лад Паризької Комуни.
61. Злом Паризької Комуни буржуазною державною машиною.
62. Право Паризької Комуни.
63. Конституційні закони 1875 р. у Франції.
64. Основні принципи французького парламентаризму.
65. Формування конституційної монархії в Англії у XVIII-XIX ст.ст..
66. Основні принципи британського парламентаризму.
67. Виборчі реформи 1832 р. и 1887 р. в Англії.
68. Розвиток державного ладу США наприкінці XVIII в першій половині XIX ст. Міссурійський компроміс.
69. Законодавчі акти уряду А.Лінкольна в період громадянської війни в США.
70. Громадська війна в США 1861-1865 рр. та її соціально-економічні і політичні наслідки.
71. Об'єднання Німеччини через Пруську монархію. Утворення Германської імперії.
72. Конституція Германської імперії 1871 р.
73. Державний устрій Германської імперії за конституцією 1871 р.
74. Виникнення і розвиток континентальної системи буржуазного права. Принцип формальної рівності осіб у приватноправовій сфері.
75. Французький цивільний кодекс 1804 р. його структура та основні положення. Право приватної власності за Кодексом Наполеона 1804 р.
76. Виникнення і розвиток англосаксонської системи буржуазного права.
77. Розвиток цивільного і кримінального права в Германській імперії 1871-1918 рр.
78. Німецьке Цивільне Уложення 1900 р, його структура.
79. Зміст права приватної власності за Німецьким Цивільним Уложенням 1900 р. Зобов'язальне право за Німецьким Цивільним Уложенням 1900 р.
80. Фабричне законодавство.
81. Законодавство про працю в США. Становлення профспілок.
82. Система управління Британською колоніальною імперією у XVIII-XIX
83. Політичні партії США в XX ст. Державний лад США в XX ст.
84. “Новий курс” президента Ф.Рузвельта. “Новий курс” - реформи соціального характеру.

85. Посилення президентської влади в США в ХХ ст. Двопартійна система Англії в ХХ ст.
86. Багатопартійна система Франції після першої світової війни.
87. Зміни в державному ладі Англії в ХХ ст.
88. Політичні партії Франції перед першою світовою війною.
89. Боротьба за демократичну конституцію в Франції після закінчення другої світової війни.
90. Конституція Франції 1946 р. Утворення п'ятої республіки у Франції. Основні риси Конституції Франції 1958 р.
91. Теорія та практика делегованого законодавства в Англії, Франції і США.
92. Революція у листопаді 1918 р. у Німеччині. Веймарська конституція 1919 р. Німеччини.
93. Партії і політична боротьба в період Веймарської республіки в Німеччині.
94. Встановлення націонал-соціалістської диктатури в Німеччині.
95. Механізм націонал-соціалістської диктатури в Німеччині. Встановлення фашистської диктатури в Італії.
96. Окупаційний механізм союзників в Німеччині.
97. Основні риси Боннської конституції 1949 р. Розпад Британської колоніальної системи.
98. Національно-визвольний рух Індії після першої світової війни.
99. Утворення Республіки Індія. Конституція 1949 р.
100. Державний лад Республіки Індія за Конституцією 1949 р.
101. Основні зміни в державному ладі США в ХХ ст.

9. Схема нарахування балів

Денна форма навчання. Приклад для екзамену

Загальна кількість балів: 100.

Кількість балів за екзамен: 40.

Кількість балів протягом семестру: 60.

Кількість балів за відповіді на семінарських заняттях : 40
 Формула розрахунку балів

$$\sum 40 = \sum 1 + \frac{\dots \times 8}{\sum 2}$$

Примітка:

$\sum 40$ – сума максимальної кількості балів

$\sum 1$ - сума балів, що отримав студент за відповіді на семінарських заняттях.

$\sum 2$ кількість семінарських занять протягом семестру.

8 – коефіцієнт

Індивідуальне завдання (підготовка презентації): 1-10 балів.

Контрольна робота (одна в семестр): 1-10 балів.

Контрольна робота проводиться в тестовому форматі за допомогою google форми.

Студентові надсилаються 10 тестових питань. Кожна правильна відповідь оцінюється в один бал.

Поточний контроль та самостійна робота										Разом	Екзамен	Сума	
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9- T12	Контр ольна робота	Індивідуа льне завдання	60	40	100
5	5	5	5	5	5	5	5	5	10	10			
Σ40 за формулою													

T1, T2 ... T12 – теми.

За результативну наукову роботу (написання наукової роботи, тез доповідей, участь в науково-практичних конференціях, участь у роботі наукового гуртку тощо) за профілем цієї дисципліни, за рішенням кафедри відповідно до критеріїв, встановлених програмою навчальної дисципліни, може отримати до 10 додаткових (заохочувальних) балів. Відповідь на семінарському занятті – **1-5 бали**.

Заочна форма навчання. Приклад для екзамену

Загальна кількість балів: 100.

Кількість балів за екзамен: 40.

Кількість балів протягом семестру: 60.

Кількість балів за відповіді на семінарських заняттях (2): 10 балів

Індивідуальне завдання (підготовка презентації): 1-10 балів.

Контрольна робота (одна в семестр): 1-40 балів.

Контрольна робота проводиться в тестовому форматі за допомогою google форми. Студентові надсилаються 40 тестових питань. Кожна правильна відповідь оцінюється в один бал.

Поточний контроль та самостійна робота										Разом	Екзамен	Сума	
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9- T12	Контр ольна робота	Індивідуа льне завдання	60	40	100
5	5								40	10			

T1, T2 ... T12 – теми.

Критерії оцінювання усної відповіді.

Поточний контроль здійснюється, зокрема, у формі опитування та перевірки результатів виступів на семінарських та практичних заняттях в п'ятибальній шкалі оцінок.

3 бали ставиться за наступних умов:

- студент активно працює протягом усього практичного заняття;

- дає повний, правильний, послідовний, зв'язний, обґрунтований виклад питання, що супроводжується правильними прикладами та посиланням на чинне законодавство;
- все, що викладається, повинно свідчити про глибоке розуміння і орієнтацію в явищах і процесах, що вивчаються;
- правильні вичерпні відповіді на додаткові питання викладача.

2 бали ставиться за наступних умов:

- студент активно працює протягом практичного заняття;
- дає правильний, повний виклад змісту підручника і матеріалу, поданого викладачем, але на додаткові контрольні питання, які ставить викладач для з'ясування глибини розуміння і вміння орієнтуватися в явищах і процесах, відповідає лише з деякою допомогою викладача чи колег;
- недостатньо вичерпні відповіді на додаткові запитання викладача.

1 бал ставиться за наступних умов:

- студент на занятті поводить себе пасивно, відповідає лише за викликом викладача;
- в цілому виявляє знання основного навчального матеріалу, що розглядається, але під час відповіді допускає помилки і усвідомлює їх тільки після вказівки викладача;
- відповіді на запитання дає не одразу, а тільки після деякого напруження пам'яті, при чому відповіді нечіткі;
- не в змозі без допомоги викладача вивести співвідношення з іншими проблемами дисципліни, що вивчається;
- допускає суттєві помилки або зовсім пропускає матеріал і частково виправляє ці помилки тільки після вказівки викладача;
- студент виявляє незнання значної частини навчального матеріалу, нелогічно і невпевнено його викладає, у відповіді мають місце замінки і перерви, не може пояснити проблему, хоча і розуміє її.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою
90 – 100	відмінно
70-89	добре
50-69	задовільно
1 - 49	незадовільно

Оцінка знань студентів за усну відповідь, виконання індивідуальних завдань при поточному контролі на семінарських заняттях, виконанні тестових завдань, підсумковому контролі знань на заліку повинна відповідати наступним вимогам:

Оцінку **«відмінно» (90-100 балів)** – заслуговує студент, який засвоїв весь програмний матеріал, повністю системно, послідовно, грамотно і логічно його викладає, пов'язує теорію з практикою; може відповісти на запитання при зміні його форми; демонструє знання монографічного матеріалу; правильно та повно обґрунтовує, аргументує власні висновки; виявляє уміння самостійно узагальнювати та викладати матеріал, не допускаючи помилок.

Оцінку «*добре*» (70-89) – заслуговує студент, який твердо знає програмний матеріал, грамотно і по суті викладає його, не допускає суттєвих помилок у відповідях на питання, правильно використовує теоретичні положення і володіє необхідними навиками щодо узагальнення та систематизації матеріалу, який вивчається.

Оцінку «*задовільно*» (50-59) – заслуговує студент, який засвоїв тільки основний матеріал, але не знає окремих деталей, допускає неточні відповіді, недостатньо чіткі формулювання, порушує послідовність у викладанні програмного матеріалу та має певні труднощі в узагальненні та систематизації матеріалу, який вивчається.

Оцінку «*не задовільно*» (0-49) – заслуговує студент, який не володіє значною частиною програмного матеріалу, допускає суттєві помилки, має значні труднощі при узагальненні матеріалу, який вивчається.

10. Рекомендована література Основна література

1. Бостан Л. М. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб.: рекомендовано МОН України [2-ге вид., перероб. і доп.]. Київ : *Центр навчальної літератури*, 2016. 872 с.
2. Глиняний В. П. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посіб. Київ : *Істина*, 2010. 768 с.
3. Джуджа О. М., Калиновський В. . і ін. Історія держави і права зарубіжних країн. Київ : *Атіка*, 2012. 372 с. 4. Історія держави і права зарубіжних країн: підруч. для студ. вищ. навч. закл. за ред. Л. М. Маймескулова. Х.: *Право*, 2011. 520 с.
5. Історія держави і права зарубіжних : підручник / О. М. Бандурка, Д. В. Швець, М. Ю. Бурдін, О. М. Головка та ін. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Бандурки ; вступ. слово О. М. Бандурки. Харків : ХНУВС, 2021. 596 с.
6. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Бандурки ; [Бандурка О. М., Швець Д. В., Бурдін М. Ю., Головка О. М., та ін. ; вступ. слово О. М. Бандурки]. Харків : *Майдан*, 2020. 618 с.
7. Історія держави і права зарубіжних країн / за заг. ред. О. М. Джужи. 2-ге вид., переробл. і допов. К.: *Атіка*, 2006. 256 с.
8. Історія держави і права зарубіжних країн (Середні віки та ранній Новий час) / за ред. Б. Й. Тищик. Л.: *Світ*, 2006. 696 с.
9. Історія держави і права зарубіжних країн: хрестоматія / за ред. В. Д. Гончаренка. К.: *Ін Юре*, 2002. 716 с. 22
10. Історія держави і права зарубіжних країн у схемах / уклад.: С. І. Власенко [та ін.]. Х.: Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого, 2007. 35 с.
11. Історія держави і права зарубіжних країн: правові джерела / упоряд. Г. І. Трофанчук. К.: *Юрінком Інтер*, 2008. 352 с.
12. Калашников В. М. Еволюція інститутів держави і права у північноамериканських колоніях європейських країн (XVII-XVIII сторіччя). Д.: *Наука і освіта*, 1999. 263 с.
13. Макаруч В. С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн : навч. посіб. 8-ме вид., доповн. Київ : Атіка ; Харків : Право, 2015. 624 с.
14. Орленко В. Історія держави і права зарубіжних країн : посіб. для підготовки до іспитів. Київ : *Ін Юре*, 2015. 244 с.

15. Страхов М. М. Історія держави і права зарубіжних країн. 2-ге вид., переробл. і допов. К.: *Ін Юре*, 2003. 584 с.
16. Страхов М. М. Основні закономірності становлення буржуазної держави і права у провідних країнах Європи і в Північній Америці. К.: НМК ВО, 1991. 90 с.
17. Тихоненков Д. А. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посіб. Харків : *Право*, 2017. 246 с.
18. Тихоненков Д. А. Історія держави і права зарубіжних країн в питаннях і відповідях : навч. посіб. Харків : *Право*, 2019.– 248 с
19. Харитонов Е. О. Римське приватне право: конспект лекцій, практикум. Х.: *Одіссей*, 2000. 272 с.
20. Хома П. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посіб. Київ : *Каравела*, 2015. 480 с.
21. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн: у 2-х т. К.: *Ін Юре*. 1998.
22. Шевченко О. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн. Київ : *Вентурі*, 1998. 255 с.
23. Шигаль Д. А. Історія держави і права зарубіжних країн : курс лекцій. Харків : *ФІНН*, 2010. 340 с.

Допоміжна література

1. Баймуратов М.О., Хоббі Ю. С. Модифікації державного суверенітету в умовах європейської інтеграції в контексті взаємовідносин Європейського Союзу з державами-членами : монографія. Суми : Університет. книга, 2013. 300 с.
2. Бернхем В. Вступ до права та правової системи США. Київ : Україна, 1999. 554 с. 3. Бобилева С. Й. Історія Німеччини з давніх часів і до 1945 р. / за ред. Н. Є. Бойцун. Дніпропетровськ : РВВ,2003. 528 с.
4. Бондарчук Л. В. Литвинюк Л. В., Дорох А. В. Європейський Союз та основні етапи його створення, наслідки та механізм взаємодії. *Young Scientist. Серія: Економічні науки*. 2018. № 5 (57). С. 681–684.
5. Василенко А. Канадська багатокультурність та становлення етнополітичного права. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 4. С. 55–59.
6. Велика Є. С. Види покарань у праві держав Стародавнього Сходу. *Право і Безпека*. 2010. № 5 (37). С. 57–61.
7. Войціховський А. В. Відносини України з Європейським Союзом у безпековій політиці // Юстиція, свобода і безпека як сфери європейської інтеграції України : матеріали «круглого столу» (м. Харків, 3 берез. 2014 р.). Харків : Рейтинг, 2014. С. 17–20.
8. Войціховський А. В. Україна на шляху європейської інтеграції: сучасний стан й перспективи. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Право*. 2009. Вип. 6., 2009, № 872. С. 158–162.
9. Гавриленко О. А. Античні держави Північного Причорномор'я: біля витоків вітчизняного права (кінець VII ст. до н. е. – перша половина VI ст. н. е.) : монографія. Харків : *Парус*, 2006. 352 с.
10. Даниленко Л. І. Поліщук І. В. Перспективи та виклики євроінтеграційних процесів для України : навч.-метод. матеріали. Київ : НАДУ, 2013. 132 с.
11. Дедурін Г. Г. Деформація правоохоронної функції держави у Німеччині внаслідок встановлення нацистської диктатури // Правоохоронна функція держави: теоретико-

- методологічні та історико-правові проблеми : тези доп. круглого столу (м. Харків, 27 жовт. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. С. 72–74.
12. Дедурін Г. Г. Історична практика застосування «сухого закону» в Росії // СРСР та США: плюси та мінуси. Формування тверезого способу життя в сім'ї та суспільстві. Львів : ЛНМУ ім. Данила Галицького, 2016. С. 105–110.
13. Державний суверенітет в умовах європейської інтеграції : монографія / НАПрН України, НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування ; за заг. ред.: Ю. П. Битяк, І. В. Яковюк. Київ : Ред. журн. «Право України» ; Харків : *Право*, 2013. Вип. 15. 336 с.
14. Загуменна Ю. О. Досвід зарубіжних країн у забезпеченні громадської безпеки // Юстиція, свобода і безпека як сфери європейської інтеграції України : матеріали «круглого столу» (м. Харків, 3 березня 2014 р.) / за ред. В. О. Серьогіна. Харків : Рейтинг, 2014. С. 31–34.
15. Загуменна Ю. О. Органи охорони громадського порядку в державах Стародавнього світу // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих вчених : матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків, 5 черв. 2010 р.). Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2010. С. 196–199.
16. Іваницька О. Країни Латинської Америки (1918–1939). Київ : *Освіта*, 2001. 209 с.
17. Іваницька О. Новітня історія країн Європи та Америки (1945–2002) : навч. посіб. Вінниця : Фоліант, 2003. 560 с.
18. Історія європейської інтеграції від Римської імперії до європейського Союзу : монографія / за заг. ред. І. В. Яковюка. Київ : Ред. журн. «Право України», 2012. 208 с.
19. Калашников В. М., Малишко В. М. Формування інститутів держави і права в США ранньої доби (1607–1775 рр.) : монографія / за ред. і з передмов. І. Б. Усенка. Київ : Логос, 2015. 406 с.
20. Ковальова С. Г. Історія держави і права зарубіжних країн: запитання та відповіді : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / М-во освіти і науки України, Чорномор. держ. ун-т ім. П. Могили. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. П. Могили, 2009. 222 с.
21. Кравчук М. Правова система США. Київ : *Норма-Друк*, 2004. 136 с.
22. Крестовська Н. М., Цвіркун О. Ф. Історія держави і права зарубіжних країн : хрестоматія-практикум. Харків : Одісей, 2010. 488 с.
23. *Кривошея І. І., Барвінок О.* Історія Великої Британії. Київ : КНТ, 2017. 208 с.
24. Кузьминець О. В., Дурнов Є. С., Сокур Ю. В. Історія держави і права зарубіжних країн (схеми, коментарі, термінологічний словник). Київ : НАВС, 2012. 242 с.
25. Європейське право: право Європейського союзу : у 4-х кн. Кн. 1: Інституційне право Європейського союзу / Лисенко О. М., Муравйов В. І., Святун О. В. та ін.. Київ : *Ін Юре*, 2015. 312 с.
26. Логвиненко Є. С. Джерела дослідження інституту покарання в праві держав давньосхідних цивілізацій. *Правові новели*. № 9. С. 34–39.
27. Логвиненко Є. С. Покарання військових в античних державах. *Право і Безпека*. 2017. № 1 (64). С. 31–35.
28. Логвиненко Є. С. Розуміння покарання в філософських і політико-правових ученнях Стародавнього Китаю. *Право і безпека*. 2019. № 1 (72). С. 65–71.
29. Логвиненко Є. С. Розуміння покарання у правовій думці Античної Греції. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. 2018. № 3–2 (31). С. 17–20. URL: <http://univd.edu.ua/science-issue/issue/3014>.
30. Логвиненко Є. С. Становлення та розвиток системи покарань у Давньоримській державі. *Право і безпека*. 2015. № 3(58). С. 31–35.
31. Логвиненко Є. С., Логвиненко І. А. Покарання в праві держав Стародавнього світу. Харків : ФОП Панов А. М., 2019. 252 с

32. Мальська М. П. Основи європейської інтеграції. Київ : ЦУЛ, 2015. 320 с.
33. Мудрак І. Д. Історія держави і права зарубіжних країн : курс лекцій. Ірпінь : ДПА України, 2001. 232 с.
34. Нестерович В. Лобіювання в органах судової влади США як феномен американського конституціоналізму. *Судова практика*. 2010. № 9–10. С. 26–35.
35. Нестерович В. Петиційна форма впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів у США. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 3. С. 96–102.
36. Орач Є.М., Тищик Б.Й. Основи римського приватного права : навч. посіб. Львів, 2000. 238 с.
37. Основи права Європейського Союзу : підруч. / за ред. Т. Л. Сироїд. Харків : Право, 2018. 456 с.
38. План дій «Україна – Європейський Союз» (Європейська політика сусідства) : схвалений розпорядженням Кабінету Міністрів України 12.02.2005 р. № 36-р // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_693.
39. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору : Закон України від 07.02.2019 № 2680-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19>.
40. Про підтвердження курсу України на інтеграцію до Європейського Союзу та першочергові заходи у цьому напрямі : Постанова Верховної Ради України від 13.03.2014 № 874-VII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/874-18>.
41. Програма інтеграції України до ЄС : затверджена Указом Президента України від 14.09.2000 № 1072/2000 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001100-00>.
42. Ригіна О. Історія держави і права Сполучених Штатів Америки: Новітній час (1914–2008 рр.) : курс лекцій. Дрогобич : Коло, 2011. 325 с.
43. Спільна стратегія Європейського Союзу щодо України : міжнар. документ від 11.12.1999 № 994_492 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_492.
44. Стратегія інтеграції України до ЄС : затверджена Указом Президента України від 11.06.1998 № 615/98 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615/98>.
45. Тищик Б. Й. Велика Британія: історія державності і права (V – початок XXI ст.) : навч. посіб. Львів : *Світ*, 2017. 351 с.
46. Тищик Б. Й. Історія держави і права Сполучених Штатів Америки (XVIII ст. – 1918 р.) : тексти лекцій. Львів : ЛНУ, 2008. 157 с.
47. Тюшка А. В. Договір про Конституцію для Європи: генезис, юридична природа, політична цінність. Київ : К.І.С., 2007. 228 с.
48. Угода про асоціацію між Україною, з однією сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони : міжнар. документ від 27.06.2014 № 984_011 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
49. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами членами : міжнар. документ від 14.06.1994 № 998_012 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012.

50. Устименко О. С. Загальнотеоретична характеристика основних наукових концепцій походження держави. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки.* 2017. № 2. С. 25–28.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Сайт “Бібліотека юриста” <http://www.lawbook.by.ru/>
2. Українська правнича фундація <http://www.ulf.com.ua/>
3. Центр європейського і порівняльного права <http://www.eclg.gov.ua/>
4. Центр розвитку українського законодавства <http://www.ulde.kiev.ua/news.php>
5. Національна Парламентська бібліотека України <http://www.nplu.kiev.ua/>
6. Національна бібліотека України 27ім. В.І. Вернадського <http://www.nbu.gov.ua/>
7. Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка www.library.univ.kiev.ua
8. Наукова бібліотека Національного університету “Києво-Могилянська академія” <http://www.ukma.kiev.ua/ukmalib>
9. Бібліотека Інституту Поглиблених Правничих Студій. Велика Британія <http://www.ials.sas.ac.uk/library/library.htm>
10. Юридична бібліотека Школи права Йелльського університету <http://www.law.yale.edu/library/>
11. Німецькі бібліотеки <http://www.ddb.de/>
12. Національна бібліотека Франції <http://www.bnf.fr/>
13. Офіційний портал Верховної Ради України - <http://portal.rada.gov.ua>.
14. Офіційний портал Кабінету Міністрів України - <http://kmu.gov.ua>
15. Офіційний портал Конституційного Суду України - <http://ccu.gov.ua>
16. Офіційний портал Президента України - <http://president.gov.ua>